

सामाजिक विकास सम्बन्धी नीति तथा कार्यक्रमहरू

शिक्षा

१. शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चितताका लागि अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा प्रदानको प्रत्याभूति गराई समता र समानताका लागि समावेशी शिक्षाको वातावरण सृजना गरिने छ ।
२. शिक्षालाई जीवनोपयोगी बनाई योग्य, सक्षम .स्वावलम्बी नागरिक बनाउन आवश्यक नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरी लागु गरिने छ ।
३. सामुदायिक विद्यालय संस्थागत विद्यालय र मदरसा विद्यालयको सुदृढीकरण गरी आधुनिक शैक्षिक प्रणालीमा आबद्ध गराइने छ ।
४. बालविकास देखि आधारभूत तह सम्मको भौतिक, शैक्षिक र व्यवस्थापकीय सुधारको लागि जवाफदेहीताको आधार बनाई लागु गरिने छ ।
५. एक गाउँपालिका एक प्राविधिक विद्यालयको स्थापनाका लागि आवश्यक रणनीति तयार गरी प्रोत्साहन गरिने छ ।
६. गाउँपालिका भित्रका बिज्ञान कृषि तथा प्राविधिक बिषयमा उच्च शिक्षा अध्ययनको लागि गरीब जेहेन्दार तथा बिपन्न बर्गका बालबालिकाहरूलाई तोकिएको --आधारमा बिद्यालय वडा कार्यालय समेतको सिफारिसमा छात्रवृति प्रदान गरी उच्च शिक्षा अध्ययनको लागि प्रोत्साहन गरिने छ ।
७. नतिजाको आधारमा बिद्यालय तथा मदरसाका प्रधानाध्यापक, शिक्षक, बिद्यार्थी र कर्मचारीहरूलाई प्रोत्साहन गरिने छ ।
८. बिद्यालय तथा मदरसाहरूको भौतिक संरचना प्रविधियुक्त बालमैत्री बनाउनका लागि योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा जोड दिइने छ ।
९. बिपद तथा अन्य जोखिमको समयमा शैक्षिक क्षति न्युनिकरणका लागि बिद्यार्थीको शिक्षण सिकाईलाई निरन्तरता दिनका लागि आवश्यक नीति तथा कार्यक्रम बनाई समयमा नै बजेटको बिनियोजन गरिने छ ।
१०. निरन्तर शिक्षा अनिवार्य शिक्षा जीवनोपयोगी शिक्षा लगायतका अनौपचारिक शिक्षाको पद्धतिको कार्यक्रमहरू संचालन तथा ब्यवस्थापनका लागि आवश्यक बजेट बिनियोजन गरी मानवीय जनशक्तिको बिकास गर्दै समय सापेक्ष सिकाईका साथै सीपमुलक शिक्षामा जोड दिइने छ ।
११. बिद्यालय शिक्षालाई नेपालको संविधान स्थानीय सरकार संचालन ऐन शिक्षा ऐन नियमावली अनुसार स्थानीय भाषामा पाठ्यक्रम पाठ्यपुस्तक लगायतका सामग्री निर्माण बिकास गरी कक्षागत रुपमा लागू गरिने छ ।
१२. बिद्यार्थी संख्याको आधारमा शिक्षक दरबन्दी मिलान गरी अपुग भएको शिक्षक परिपुर्तिका लागि गाउँपालिकाको कार्यबिधि २०७६ अनुसार आवश्यक बजेट बिनियोजन गरी पदपुर्ति गरिने छ ।
१३. निरिक्षण अनुगमन र मुल्याङ्कन प्रणालीलाई सक्रिय बनाई बिद्यालय सुशासन शिक्षक पेशागत सहयोगका साथै काम नगर्ने प्रवृत्तिलाई निरुत्साहित गरि कार्यवाहीको दायरामा ल्याईने छ ।
१४. बिद्यमान शैक्षिक प्रणाली अभिभावको चाहना तथा समय सापेक्ष शिक्षण सिकाईको माध्यम नेपाली र अग्रेजी भाषामा प्रचलित रहेको हुदाँ कम्तिमा हरेक बर्ष दुई वटा बिद्यालयहरूलाई अग्रेजी माध्यमबाट संचालनका लागि ब्यवस्था मिलाईनेछ ।

सहित्य, कला र संस्कृति

१. गाउँपालिका भित्र बोलिने विभिन्न जातजातिका मातृ भाषाहरूको संरक्षण गर्दै त्यस्ता भाषाको लिपी तथा व्याकरण लेखन तथा प्रकाशन गर्ने नीति लिइनेछ ।
२. गाउँपालिका भित्र आयोजना हुने महोत्सवहरूमा विविध जातीय भेषभुषा, कला साहित्य, संगित लगायतको भाँकी सहित प्रदर्शन गर्ने नीति लिइने छ ।
३. लोपोन्मुख भाषा कला संस्कृति र साहित्यको संरक्षण संम्बर्धन तथा विकासका लागि मागमा आधारित कार्यक्रम बनाई आवश्यक बजेट बिनियोजन गरी कार्यान्वयनमा जोड दिइनेछ ।
४. गाउँपालिका भित्रको सार्वजनिक जग्गा ताल पोखरी ऐलानी पर्ति जग्गाको संरक्षण संम्बर्धन र बिकास गरि मनोरञ्जन पार्कको रुपमा बिकास गरिनेछ र सडक नाटक खेलकूद प्रदर्शनी मेला धार्मिक सांस्कृतिक कार्यक्रमका लागि आवश्यक नीति तर्जुमा गरी लागु गरिनेछ ।

युवा तथा खेलकूद

१. खेलकूदको माध्यमबाट बालबालिका तथा युवा जनशक्तिलाई शसक्तिकरण गरी समूहमा आबद्ध गराई खेलकूद सामग्री बितरण खेल मैदान र कभर्ड हलको निर्माण लगायतको ब्यवस्थापन गरी स्वस्थ जनशक्ति बिस्थापित हुनबाट जोगाई तिनको प्रयोग गरी एवम ब्यवस्थापनका लागि आवश्यक जनशक्तिको सदुपयोग गर्न योगदानमा आधारित बजेट बिनियोजन गर्ने नीति लिइनेछ ।
२. विषयगत खेल पुरस्कार राशीहरू स्थापना तथा दिगो ब्यवस्थापन गर्दै जाने नीति लिइनेछ ।
३. विभिन्न किसिमका दुर्व्यसनमा परेका युवाहरूलाई निरोधात्मक, प्रवर्द्धनात्मक र उपचारात्मक कार्यक्रमहरू मार्फत दुर्व्यसन मुक्त गराई समाजमा पुनस्थापनाको प्रबन्ध मिलाइनेछ ।
४. वैदेशिक रोजगारबाट फर्केका युवाहरूले आर्जन गरेको ज्ञान र सिप सदुपयोग गर्दै स्वरोजगार र उद्यमशीलता विकासका लागि गाउँपालिका स्थानीय आर्थिक विकास योजना अन्तरगत समावेश भएका नवप्रवर्तनशील, लगायतका प्रोत्साहनमुखी कार्यक्रम संग आवध्द गरिनेछ ।
५. युवा उद्यमशीलता विकासका कार्यक्रमहरू मार्फत युवालाई “विदेश हैन बिजनेस” भन्ने भावना जागृत गराई स्वरोजगार उन्मुख गराइनेछ ।
६. युवा बेरोजगारी न्यूनिकरणका लागि सरकारी, गैरसरकारी, सहकारी तथा निजी क्षेत्रको समन्वय र सहकार्यमा सिप तथा उद्यमशील क्षमता विकासका कार्यक्रमहरू संचालन गरिनेछ ।
७. “एक वडा, एक व्यायामशाला” को नीति लिई युवाहरूलाई प्रशिक्षणको व्यवस्था मिलाइनेछ ।
८. विपन्न, गरिब र सुकुम्वासी परिवारका युवाहरूलाई इलेक्ट्रोनिक्स सामग्री मर्मत, प्लम्बिङ तथा इलेक्ट्रिसियन, ब्युटि पार्लर, होटल म्यानेजमेन्ट, ब्यावसायिक पशु पालन तथा तरकारी खेती जस्ता तालिमहरू प्रदान गरी गरीबी न्यूनिकरण र जिविकोपार्जनमा सहजीकरण गरिनेछ ।

लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण

१. लैङ्गिक विभेद अन्त्य गर्दै लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी नीति तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन गरिनेछ ।
२. महिला, बालबालिका, अल्पसंख्यक, भूमिहीन, अति गरिब, आदिवासी जनजाति र सामाजिक बहिस्करणमा परेका वर्गको लागि उत्थानशील कार्यक्रमहरू संचालन गरिनेछ ।
३. ऐतिहासिक कालदेखि दलित तथा शील्पी समुदायले, जीवन निर्वाहको रूपमा अपनाइ आएका परम्परागत पेशालाई व्यवसायिक उद्यमको रूपमा विकास गर्न पुँजि लगानीमा सहयोग गर्ने नीति लिइनेछ ।
४. विकासका कार्यक्रमहरूमा टोल विकास संस्थाहरूलाई प्रभावकारी रूपमा सहभागी गराइनेछ, सघन परिचालन गरिनेछ ।
५. ज्येष्ठ नागरिक परिचयपत्र वडास्तरबाट नै उपलब्ध गराउने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
६. गाउँपालिका सडक मानव मुक्त बनाइनेछ ।
७. हिंसा पिडित महिला तथा बालबालिकाको लागि एकद्वार संकट व्यवस्थापन केन्द्र स्थापना गरिनेछ ।
८. “हिंसा मुक्त गाउँपालिका हाम्रो पहिचान” अभियान संचालन गरी सबै प्रकारका हिंसा विरुद्ध शुन्य सहनशिलता
९. नीति लिइने पारिवारिक हिंसाद्वारा पिडितको संरक्षणका कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।
१०. गाउँपालिका बजेट तथा कार्यक्रममा लैङ्गिक परीक्षण गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
११. महिला उद्यमशीलता विकासका लागि महिलाद्वारा प्रवर्द्धित व्यवसायमा निश्चित प्रतिशत कर छुटको व्यवस्था गरिनेछ ।
१२. गर्भवती महिलाहरूको लागि आमा सुरक्षा कार्यक्रम र नवजात शिशुको लागि पोषण कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।
१३. गाउँपालिका तथा वडास्तरीय बाल क्लब संजाललाई प्रभावकारी रूपमा परिचालन गरिनेछ ।
१४. हरेक वडामा क्रमशः एउटा बाल उद्यान निर्माण अभियान संचालन गरिदै लागिनेछ ।
१५. बालविकास केन्द्रहरूको भौतिक पूर्वाधार स्तरोन्नति गरिनेछ ।
१६. गैरसरकारी संघ संस्था परामर्शदाताहरूलाई निश्चित समयभित्र सूचीकृत गरी कमिन्तमा २५ देखि ३० प्रतिशत लागत साभेदारी हुनेगरी गाउँपालिकाको पूर्व स्वीकृतमा मागमा आधारित सहभागिता गराइनेछ ।
१७. न्यायलाई सबै सुलभ तथा सबैको पहुँच सुनिश्चितताका लागि कार्य योजनाको तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिनेछ । स्थानीय तहको लागि नेपालको संबिधान स्थानिय सरकार संचालन ऐन २०७४ ले तोकि दिएको बिषयमा न्यायिक समिति र मेलमिलापका माध्यमबाट उत्पन्न समस्यासमाधानका लागि छिटो छरितो प्रक्रिया अवलम्बन गरिने छ ।
१८. बिपन्न बर्ग ज्येष्ठ नागरिक महिलाका सम्बन्धमा आर्थिक अवस्था हेरी निःशुल्क कानूनी उपचारको ब्यवस्थापनका लागि आवश्यक बजेट बिनियोजन गरी सहयोग र सहायता उपलब्ध गराइने छ ।
१९. न्यायिक समिति र मेलमिलाप समितिको क्षमता अभिवृद्धिका तालिम बैठक गोष्ठीकार्यशालाका लागि बजेटको बिनियोजन गरिनेछ ।
२०. जग्गा सम्बन्धी उजुरीको निरुपणका लागि भर्ना भएको अमिनको सदुपयोग गरीगाउँपालिकामा जग्गाको नाप जाँच गर्नका लागि दस्तुर निर्धारण गरी कार्यान्वयनम जोड दिइनेछ ।

२१. न्यायिक समिति मेलमिलाप समितिका लागि आवश्यक पर्ने सामग्री व उपकरण उपलब्ध गराउन बजेटको ब्यवस्थापन गरिनेछ ।
२२. कानूनी परामर्श दाताको रूपमा कानून ब्यवसायी संग सम्झौता गरी निश्चित पारिश्रमिक तोक्यो उपलब्ध गराइनेछ ।
२३. न्यायिक समितिको अधिकार क्षेत्र भित्रका विवादहरूको शीघ्र निरूपण गरी प्रभावकारी न्याय सम्पादन गर्न आवश्यक नीति तथा कानूनहरूको प्रबन्ध मिलाइनेछ ।
२४. न्यायिक समितिका पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरूको विषयगत ज्ञान र क्षमता विकासका कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गरिनेछ ।
२५. सभाबाट हालसम्म निर्माण भएका ऐन कानूनहरूलाई संग्रहित गरी स्थानीय कानून संग्रह प्रकाशन गरिनेछ ।
२६. मानव अधिकारको सम्मान, संरक्षण, सम्बर्द्धन र प्रवर्द्धनका लागि आवश्यक नीति तथा कानून तर्जुमा गरी प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रमहरू संचालन गरिनेछ ।
२७. न्याय सम्पादनको कार्यलाई थप ब्यवस्थित गर्न यस सम्बन्धी सम्पूर्ण प्रक्रियालाई **डिजिटल जस्टिस सिस्टम** तयार गरी लागु गरिनेछ ।

स्वास्थ्य

“स्वस्थ्य गाउँबासी, स्वस्थ्य गाउँ” भन्ने नारालाई सफल बनाउन गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सबै नागरिकको समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्ने कामलाई निरन्तरता दिइनेछ । गाउँपालिका भित्रका सबै ३ वटा वर्थिङ्ग सेन्टर तथा ३ वटा ल्याव सेवा केन्द्रहरू र असुरैना स्वास्थ्य चौकीमा संचलनमा रहेको ग्रामीण अल्ट्रासाउण्ड कार्यक्रमलाई थप गुणस्तर सुधार गरी पूर्ण संस्थागत प्रसूती सेवा युक्त गाउँपालिका तथा पोषणमैत्री पालिका घोषणा गर्न आवश्यक कार्यक्रम मार्फत सुरक्षित मातृत्व र स्वस्थ्य नागरिकको हकलाई सुनिश्चित गरिनेछ ।

१. नागरिकको पहुँच सुनिश्चित हुने गरी गाउँपालिका क्षेत्र भित्र प्रवर्द्धनात्मक, प्रतिकारात्मक तथा उपचारात्मक तथा प्रयोगशाला सेवालाई गुणस्तरीय बनाउन स्वास्थ्य चौकी, स्वास्थ्य सेवा केन्द्र मार्फत रोकथाम, निदान र उपचार सेवालाई सहज र नियमित बनाइनेछ ।
२. लक्षित समुह तथा महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरूको दक्षता एवं क्षमता विकासका लागि थप प्रोत्साहन कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । उमेर पुगेका महिला स्वयंसेविकाहरूलाई नेपाल सरकारले प्रदान गर्ने रकममा केही रकम थप गरी संचालन गरिएको “दिर्घकालिन सम्मानजनक विदाई” कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिइनेछ ।
३. प्रजनन स्वास्थ्य सुरक्षित मातृत्व बाल तथा शिशु स्वास्थ्य सेवाहरूको सवलीकरण कार्यक्रमलाई निरन्तरता गरिनेछ । गाउँ भित्रका उपयुक्त स्थानमा खोपकेन्द्र तथा गाउँघर क्लिनिकहरूको लागी सुविधा सम्पन्न भवन निर्माण गरी आभारभूत स्वास्थ्य सेवालाई सहज र पहुँच बनाई पूर्ण खोपको सुनिश्चिततालाई नियमित गरिनेछ ।
४. समुदायमा बढ्दै गएको नसर्ने रोगहरूलाई न्युनीकरण गर्न नागरिकहरूलाई धुम्रपान, मध्यपान र लागू औषध सेवन र दुर्व्यसनीलाई निरुत्साहित गर्न विभिन्न सचेतनामूलक कार्यक्रमहरूलाई निरन्तरता दिइनेछ ।
५. भवन नभएको वडा नं. १ को आधारभुत स्वास्थ्य सेवा केन्द्रको नवनिर्मित भवनलाई थप व्यवस्थापन गरि आफ्नै भवनमा सेवाको शभारम्भ गरिनेछ ।

६. गर्भवती महिलाले ८ पटक गर्भजांच र स्वास्थ्य संस्थामा मात्र सुत्केरी हुने अनिवार्य गर्न विभिन्न किसिमका आकर्षक तथा प्रोत्साहन युक्त विशेष कार्यक्रमहरू पालिकावाट व्यवस्था गरिनेछ साथै आकस्मिक प्रसुती सेवालार्इ व्यवस्थित बनाउन वर्थीड सेन्टरहरूमा थप उपचार आवश्यक परेमा वा प्रेषण गर्नु परेमा गरीव तथा विपन्नको लागि लाने एम्बुलेन्स खर्च व्यहोर्न एम्बुलेन्स सेवा व्यवस्थापन समितिलार्इ थप जिम्मेवार र सक्रिय बनाइनेछ ।
७. नेपाल रेडक्रस सोसाइटी संग रक्तसञ्चार सेवालार्इ सहज तुल्याउन गरिएको सहकार्यलार्इ निरन्तरता दिइनेछ ।
८. वर्षमा कमसेकम १ पटक संघ, प्रदेश तथा जिल्ला स्वास्थ्य निकायसंग समन्वय गरि स्थायी वन्ध्याकरण शिविर र लामो गर्भान्तर सेवाका अस्थायी परिवार योजना कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।
९. किशोर-किशोरीहरूलार्इ प्रजनन अधिकार, प्रजनन स्वास्थ्य जस्ता विषयहरूलार्इ समेटी नेपालको संविधान २०७२ र सुरक्षित मातृत्व तथा प्रजनन स्वास्थ्य अधिकार ऐन २०७५ तथा नियमावली, २०७७ ले सुनिश्चित गरेको अधिकारलार्इ स्थापित गर्न गैर सरकारी संघसंस्थाको समेतको पारस्परिक साभेदारीमा “किशोर किशोरी शिक्षा” तथा खुशहाल परिवार कार्यक्रमलार्इ निरन्तरता दिई विशेष समुदायहरूमा थप सुधार गर्न गुणस्तरीय तथा प्रभावकारी र विशेष कार्यक्रमहरू संचालन गरिनेछ ।
१०. महामारीको पुर्वतयारी तथा व्यवस्थापनको कार्यलार्इ प्रभावकारी बनाउन औषधि तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी सामग्रीहरू तयारी हालतमा राखिनेछ ।
११. हरेक गाउँपालिकामा १५ शैयाको अस्पताल स्थापना गर्ने राष्ट्रिय नीति अनुसार सो को स्थापनाको लागि आवश्यक पहललार्इ निरन्तरता दिइनेछ ।
१२. रेकर्डिड रिपोर्टिड कार्यलार्इ व्यवस्थित गर्न प्रविधीको प्रयोगमा जोड दिई स्वास्थ्य संस्थालार्इ प्रविधीमैत्रीका लागी थप जोड दिइनेछ ।
१३. दीर्घकालीन किसिमका लाग्ने रोगहरू तथा एच.आई.भि.पिडितहरूलार्इ सहयोग गर्ने विभिन्न नीति तथा कार्यक्रम अवलम्बन गरिनेछ ।
१४. जेष्ठ नागरिक, गर्भवती, सुत्केरी, नवशिशु, बालबालिका तथा अन्य लक्षित समुहहरूलार्इ देखिने स्वास्थ्य समस्याहरूको संख्यामा भैरहको बृद्धिलार्इ ध्यानमा राख्दै प्राथमिक स्वास्थ्य सेवाको तह देखिने व्यवस्थापन गरी ज्येष्ठ नागरिकको पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।
१५. वर्थिङ्ग सेन्टर तथा ल्याव सेवा र ग्रामीण अल्ट्रासाउण्ड कार्यक्रमलार्इ थप व्यवस्थित र गुणस्तरीय बनाउन विशेष व्यवस्था गरिनेछ ।
१६. पोषणको अवस्थालार्इ मध्यनजर गरी विभिन्न लक्षित समुहहरूलार्इ केन्द्रित गरी पोषण सुधारलार्इ जोड दिन दैनिक, मासिक तथा चौमासिक कार्यक्रमहरू संचालन गरिने ।
१७. स्वास्थ्य बीमा कार्यक्रमलार्इ दरिलो र विश्वासनीय बनाउन जनचेतनामूलक कार्यक्रमहरू मार्फत यस गाउँपालिका भित्रका लक्षित समुहहरूलार्इ गाउँपालिकाको आर्थिक सहयोगमा स्वास्थ्य बीमामा आबद्ध गरिने छ ।
१८. स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ ले व्यवस्था गरेको गरे अनुरूप स्वास्थ्य संस्थाहरू मार्फत विभिन्न सचेतनामूलक कार्यक्रमहरू संचालन गरी फोहरमैला व्यवस्थापन तथा सरसफार्इ कार्यक्रमलार्इ जोड दिइनेछ ।
१९. स्वास्थ्य आमा समुहलार्इ थप सचेत बनाउने र स्वास्थ्य संस्थाहरूद्वारा प्रदान गरिने सेवा तथा कार्यक्रमहरूको बारेमा प्रष्ट हुने किसिमले विभिन्न सचेतनामूलक कार्यक्रमहरू संचालन गरिनेछ ।

२०. स्वास्थ्य संस्था, खोप तथा गाउँघर क्लिनिक र सरसफाई प्रवर्द्धन केन्द्रहरूलाई थप व्यवस्थित र सुविधा सम्पन्न बनाईनेछ ।
२१. समय समयमा देखिने विभिन्न किसिमका संक्रामक तथा महामारी जन्य रोगहरू जस्ता समस्यालाई स्थानीय स्तरबाट नै रोकथाम तथा समाधान हुने गरी विभिन्न संघ संस्थाहरूको सहयोग र सहकार्यमा कार्यक्रमहरू संचालन गरिनेछ ।
२२. दिगो विकास लक्ष्य २०३० (SDG) का सूचकहरू समयमा नै हासिल गर्न विभिन्न किसिमका लक्षित कार्यक्रमहरू संचालन गरिनेछ ।
२३. विभिन्न किसिमका संक्रामक सरुवा रोगहरू जस्तै: क्षयरोग, कुष्ठरोग, औँलो, डेङ्गु, कोभिड १९ आदि जस्ता रोगहरूको नियन्त्रण, रोकथाम तथा निवारणका लागि विशेष कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।
२४. आर्थिक रूपमा अतिविपन्न गाउँपालिकावासी तथा सुत्केरीहरूको स्वास्थ्य जाँच तथा उपचारको लागि निजहरूलाई अस्पताल ल्याउने भनी एम्बुलेन्स सेवाको प्रबन्ध गरिनेछ ।
२५. सीमान्तकृत गरिब तथा पछाडी परेका जनसामुदायहरूलाई निःशुल्क स्वास्थ्य वीमा गरिनेछ ।

आयुर्वेद

१. नागरिक आरोग्य कार्यक्रम गरिनेछ ।
२. ज्येष्ठ नागरिकका लागि स्वास्थ्य प्रवर्धन सेवा ज्येष्ठ नागरिकहरूले नियमित रूपमा सेवा पाउनेछन ।
३. ओ.पि.डि. संचालनका लागि औषधी खरिद स्थानीय रूपमा देखिने रोगहरूको प्राथमिकता अनुसार निरन्तर व्यवस्था हुने गरी आवश्यक आयुर्वेदिक औषधी खरिद गरिनेछ ।
४. स्तनपायी आमालाई मातृशिशु सुरक्षार्थ दुग्धबर्धक जडीबुटी जन्य औषधी वितरण सम्बन्धी कार्यक्रम गरिनेछ ।
५. विद्यालय आयुर्वेद तथा योग शिषा कार्यक्रम आयुर्वेद चिकित्क सेवा प्रदान गरिने संस्थाहरूबाट पाइने सेवाहरूबारे आम नागरिकहरूलाई जानकारी गराउने कार्यक्रम गरिनेछ ।
६. आयुर्वेद भवन नभएकोले भवन निर्माण र व्यवस्थापन गरी सेवा प्रदान आफ्नै भवनमा सुरुवात गरिनेछ ।

वातावरण, विपद् व्यवस्थापन, खानेपानी, सरसफाई तथा स्वच्छता

१. जलवायु परिवर्तनको प्रतिकूल प्रभावहरूलाई अनुकूलन गर्न गाउँपालिकाको क्षमता वढाउने साथै खाद्य उत्पादनलाई प्रतिकूल असर नपर्ने किसिमले जलवायु उत्थानशीलता वृद्धि गर्ने । न्यून हरित ग्यास उत्सर्जनलाई विकास गर्न प्रेरित गर्ने र सो सम्बन्धी अनुभव आदान प्रदान गरी गाउँपालिकाको क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ ।
२. पूर्वाधार आयोजनाहरूको कार्यान्वयन गर्दा त्यस्ता आयोजनाहरूले वातावरणमा पर्ने असर न्यूनिकरणको लागि प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण (IEE) र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA) अध्ययन गरिनेछ ।
३. खाली जग्गामा वृक्षारोपण, हरियाली प्रवर्द्धन तथा वनको संरक्षण र हैसियतमा सुधार गरी जल, जमीन तथा वातावरणको संरक्षण र जीविकोपार्जनको अवसरमा वृद्धिगरिनेछ ।
४. पोखरी संरक्षण, नियन्त्रण, विकासका पूर्वाधारको संरक्षण र नदि नियन्त्रण गरी जल, जमिन तथा जलाधारको संरक्षण तथा उत्पादनमा वृद्धिगरिनेछ ।

५. भू-सूचना प्रणालीको प्रयोग उच्च जोखिमयुक्त क्षेत्रको नक्शाङ्कन, जोखिमको विश्लेषण तथा जोखिम न्यूनीकरण योजना तयार गरिनेछ ।
६. विपद जोखिम न्यूनीकरण र ब्यवस्थापन तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा गरी सो अनुसार विपद पुर्व तयारी, विपद न्यूनीकरण, प्रतिकार्य र पुनर्स्थापनाको कार्यलाई ब्यवस्थित र प्रभावकारी बनाइनेछ ।
७. बालुवा र माटो जस्ता नदीजन्य पदार्थ र अन्य प्राकृतिक श्रोतहरूको अनाधिकृत एवं अवैज्ञानिक दोहनलाई नियन्त्रण गर्न कार्यविधि बनाई कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।
८. भुकम्पीय जोखिम न्यूनीकरणको लागि भुकम्प प्रतिरोधि भवन तथा संरचना निर्माण कार्यलाई प्राथमिकता दिइनेछ ।
९. विपद् जोखिम व्यवस्थापन कोषमा रकम अभिवृद्धि गर्दै प्रभावकारी श्रोत परिचालन गरिनेछ ।
१०. गाउँपालिकाको विपद् जोखिम नक्साङ्कन गरी सोही आधारमा विशिष्ट प्रकृतिका विपद् जोखिम प्रतिकार्य तथा पुनर्उत्थान कार्यक्रमहरू संचालन गरिनेछ ।
११. सम्बेदनशील जलाधार क्षेत्रका जमिनहरूको अतिक्रमण नियन्त्रण गरिनेछ ।
१२. स्थानीय आपतकालिन कार्य संचालन केन्द्र (LEOC) स्थापना गरी विपद सम्बन्धी कार्यहरू व्यवस्थित गरिनेछ ।
१३. खानेपानीको जटिलतम समस्याको तत्कालिन, अल्पकालिन र दिर्घकालिन समाधानका लागि सम्भाव्य स्रोतहरूको खोजी तथा योजना तयार गरी खानेपानीको उत्पादन तथा वितरणको ब्यवस्था मिलाइनेछ ।
१४. जलाधार संरक्षण कार्यक्रम संचालन गरी गाउँपालिका भित्र रहेका भूमिगत पानीका मूलहरू, जलाधार र सिमसार क्षेत्रहरूको संरक्षण एवं प्रवर्द्धन गर्दै ती श्रोतहरूबाट खानेपानी आपूर्तिको प्रबन्ध मिलाइनेछ ।
१५. विभिन्न खोला, नदी तथा अन्य स्रोतबाट खानेपानीलाई आपूर्ति गर्ने व्यवस्थाको लागि प्राविधिक सम्भाव्यता अध्ययन गरी संघ सरकार र प्रदेश सरकारको सहकार्यमा निर्माण कार्य अधि बढाइनेछ ।
१६. सडक किनारा र सार्वजनिक स्थानहरूलाई हरियाली र सुन्दर तथा सफा राख्ने कार्य गरिनेछ ।
१७. टोल विकास संस्था र सामाजिक संघ संस्थाहरूसँग फोहोर संकलन तथा व्यवस्थापन कार्यमा सहकार्यको नीति ल्याइनेछ ।
१८. शुन्य फोहोर प्रणाली सरसफाइ केन्द्र मार्फत आधुनिक प्रविधि अपनाइ बहुउपयोग (विटुमिन, प्लाष्टिक ब्लक) गरिनेछ ।
१९. अस्पताल जन्य फोहोरलाई व्यवस्थित तुल्याउन सम्बन्धित निकायहरूलाई पूर्ण रुपमा जिम्मेवार बनाइने जथाभावी फोहोर फाल्ने र फोहोर गर्ने व्यक्तिलाई जरिवाना तथा अन्य दण्ड सजाय गर्ने नीति ल्याइनेछ ।
२०. प्लाष्टिक जन्य फोहोर नियन्त्रण तथा न्यूनीकरण गर्न प्लाष्टिक भोलाहरूको प्रयोगलाई निरुत्साहित गरिनेछ ।
२१. गाउँपालिका मुख्य स्थानहरूमा समुदायको सहकार्यमा उपयुक्त जग्गाको खोजी गरी सार्वजनिक शौचालयहरू निर्माण तथा संचालनलाई अभियानका रुपमा अगाडी बढाइनेछ ।
२२. गाउँपालिकाबाट जडान हुने खानेपानी हैण्डपम्पहरूको पानीको गुणस्तर परिक्षण गराइनेछ ।

भौतिक पूर्वाधार विकास (शहरी योजना, वस्ति विकास, आवास तथा पूर्वाधार)

१. आवधिक योजना, आवास योजना, र वस्ति विकास योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।
२. पूर्वाधार निर्माणका आयोजनाहरू संचालन गर्दा लागत-लाभ विश्लेषणका आधारमा उच्च नतिजा एवं प्रतिफल दिने, समतामुलक विकासको आधारको रुपमा रहने, पिछडिएका र कम विकसित क्षेत्रलाई मूल प्रवाहिकरणमा

- ल्याउन सहयोग गर्ने आयोजनाहरू पहिचान गरी “**आयोजना बैंक**” तयार गरिनेछ । सो बैंकमा समाविष्ट आयोजनाहरूमा मात्र बजेट विनियोजन गर्ने नीति लिइनेछ ।
३. गाउँपालिकाको भूउपयोग क्षेत्र निर्धारण गरी वस्ति विकास योजना सहित भौतिक विकास गुरूयोजना तयार गरी आवास तथा वस्ति विकास, भवन तथा सार्वजनिक निर्माण लगायत पूर्वाधार निर्माण कार्य ब्यवस्थित र गुणस्तरीय रूपमा सञ्चालन गरिनेछ ।
  ४. विगत देखिका निर्माणाधिन तथा अधुरा योजनाहरूलाई सम्पन्न गर्न क्रमागत रूपमा बजेट विनियोजन गरिनेछ ।
  ५. नेपाल राष्ट्रिय भवन संहिता २०६०, वस्ती विकास, शहरी योजना तथा भवन निर्माण सम्बन्धी मापदण्ड २०७२, राष्ट्रिय भू-उपयोग नीति, भवन तथा योजना मापदण्ड २०५६ लगायतका राष्ट्रिय प्रादेशिक एवं स्थानीय भूमि व्यवस्थापन तथा भवन नियमन सम्बन्धी ऐन, मापदण्ड तथा निर्देशिकाहरूलाई कडाईका साथ लागु गरी सुरक्षित एवं व्यवस्थित निर्माण गर्ने नीतिलाई निरन्तरता दिइनेछ ।
  ६. भवन निर्माण अनुमति प्रकृत्यालाई प्रविधिमा आधारित तुल्याई सहजिकरण गरिनेछ ।
  ७. गाउँपालिका भित्र भु-उपयोग नीति लागु गर्दै जाने नीति लिइनेछ ।
  ८. गाउँपालिका भित्र सडकको मापदण्डलाई आवश्यकताको आधारमा कायम गरी सडक मापदण्डको समस्यालाई समन्वय गरी समाधान गरिनेछ ।
  ९. गाउँपालिकाको स्वामित्वमा रहेको भौतिक संरचनाहरूको आवधिक रूपमा मर्मत सम्भार कार्य सम्पन्न गरिनेछ ।
  १०. “**एक वडा-एक पार्क**” निर्माण नीतिको थालनी गरिनेछ ।
  ११. प्रभावकारी सम्पति ब्यवस्थापनका लागि सम्पति ब्यवस्था सूचना प्रणाली (Asset Management Information System) तयार गरी लागु गरिनेछ ।
  १२. पूर्वाधारका योजनाको निर्माण तथा सञ्चालनमा निजीक्षेत्र संगको साभेदारीका लागि विभिन्न आयोजना तयार गरि कार्यान्वयन गरिनेछ ।
  १३. सडक पूर्वाधार तथा विकास निर्माणका कामहरूमा पारदर्शिता ल्याउन ३० लाख भन्दा माथिका सम्पूर्ण निर्माण बिद्युतीय बोलपत्र E bidding मार्फत गरिनेछ ।
  १४. गाउँपालिका परिसर भित्र रहेको पोखरी सुन्दरीकरण को लागि बजेट को व्यवस्था गर्दै निर्माण कार्य अगाडी बढाइनेछ ।
  १५. उपभोक्ता समिति मार्फत विकास निर्माण गर्न हरेक वर्ष चैत मसान्त सम्ममा सक्ने लक्ष्य राख्दै पुजीगत खर्च बढाई दिगो विकास तर्फ अग्रसर गरिनेछ ।
  १६. नया भवनको नक्सा पास र पुरानो भवनलाई नियमित प्रक्रियामा ल्याई नियममा गरिनेछ ।
  १७. पूर्वाधार निर्माण गर्दा ५ लाख भन्दा माथिका सबै प्रकारका योजनाहरूमा गुणस्तर परिक्षण अनिवार्य गरिनेछ ।
  १८. गाउँपालिका क्षेत्रका हल निर्माण भई रहेका मुख्य सडकको स्तरउन्नति गरिनेछ । र सडक किनारामा वृक्षारोपण गर्न आवश्यक बजेटको व्यवस्था गरिनेछ ।

सुशासन सार्वजनिक सेवा तथा क्षमता विकास

१. कार्यालयबाट प्रदान गरिने सेवालाई बालमैत्री, अपाङ्ग तथा असक्तमैत्री बनाउने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
२. गाउँपालिका भित्र रहेका स्रोत साधन, सेवा केन्द्र लगायत सम्पूर्ण नागरिकहरूको पेशा व्यवसाय, सामाजिक आर्थिक अवस्था, रोजगारीको अवस्था सहितका विवरणहरू समावेश गरी विद्युतीय स्थानीय तह पार्श्व चित्र (म्नष्टर्बर्न एचयार्षभ) तयार गरिनेछ ।
३. गाउँपालिका भित्रका नागरिकहरूको गुनासो तथा सेवा सम्बन्धी जिज्ञासा सुन्ने र सो को सम्बोधन अनलाईन प्रणाली कै माध्यमबाट गर्ने गरी नागरिक गुनासो व्यवस्थापन प्रणाली (ऋष्टाशभल न्चषखबलअभक च्भकउयलकभ बउउ) तयार गरी लागु गर्ने नीति लिइनेछ ।
४. आर्थिक तथा प्रशासनिक अनुशासन कायम गर्ने सम्बन्धमा बाँकीको बक्यौता, पेशकी, बेरुजु लगत विवरण अद्यावधिक गरी कडाईका साथ असुल उपर एवम् फछ्यौट गर्ने कार्य अगाडी बढाइनेछ ।
५. त्रैमासिक रुपमा आय/व्ययको मास्केवारी गाउँपालिका तथा वडा कार्यालयको सूचनापाटि तथा वेवसाइटमा प्रकाशित गरिनेछ ।
६. गाउँपालिका कार्यालयको मानव संसाधन पर्याप्त नभएको क्षेत्रमा सम्बन्धित विषयका विज्ञहरूलाई सहजकर्ता वा विशेषज्ञको रुपमा प्रयोग गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
७. जनप्रतिनिधिहरू तथा कर्मचारीहरूको सीप तथा क्षमता अभिवृद्धिको लागि आवश्यक तालिम, गोष्ठी तथा अध्ययन अवलोकन भ्रमण कार्यक्रमलाई परिणाममुखी बनाइनेछ ।
८. गाउँपालिकाबाट प्रवाहहुने सम्पूर्ण सेवा र विकास निर्माणमा हुनसक्ने भ्रष्टाचार, अपारदर्शिता तथा ढिलासुस्तीमा शुन्य सहनशीलताको नीति अखितयार गरिनेछ । सो कार्यलाई प्रभावकारी बनाउन प्रत्येक वडा कार्यालयहरू र सार्वजनिक स्थानहरूमा गाउँपालिका तर्फबाट सुभाव पेटीकाहरू राखिने छ ।
९. गाउँपालिका प्रवाह हुने योजना, लेखा, नक्सा, राजश्व लगायत सबै सेवाहरूमा सफ्टवेयर निर्माण गरी कागज विहीन प्रणाली बनाउन विद्युतीय प्रणालीलाई जोड दिइनेछ ।
१०. प्रशासन संयन्त्रको उत्प्रेरणाको प्रवर्धनका लागी संघ र प्रदेश सरकारले उपलब्ध गराउने सेवा र सुविधाको परिपुरकका रुपमा खाजा भत्ता, पर्यटन भ्रमण काज जस्ता अन्य सुविधा प्रदान गर्ने नीति लिइनेछ ।
११. गाउँपालिकाको स्रोत तथा सम्पत्ति सुरक्षालाई चुस्तदुरुस्त एवम् प्रभावकारी बनाउन वडाका विभिन्न ठाउँमा, पर्यटकीय स्थल तथा सुरक्षा संवेदनशील क्षेत्रहरूमा सि. सि. टि. भि. क्यामेरा जडान गरिनेछ ।
१२. आधारभुत वस्तु तथा सेवाको सहज आपूर्ति र गुणस्तर कायम गर्न नियमित रुपमा बजार अनुगमन गर्ने र यस्तो अनुगमनमा उपभोक्ताहरूलाई समेत संलग्न गराइनेछ ।
१३. गाउँपालिका भित्रका सार्वजनिक तथा सरकारी जग्गाहरूको शुक्ष्म ढंगले खोज तथा अध्ययन गरी अभिलेख राखी त्यस्ता जग्गाहरूको संरक्षण गरिनेछ ।
१४. गाउँपालिका भित्र रहेका असंगठित क्षेत्रका मजदुरहरूको तथ्याङ्क संकलन तथा अभिलेख व्यवस्थापन गरी निजहरूको रोजगार तथा सेवाको सुरक्षा र निजहरूको हित प्रवर्द्धन कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

१५. विपन्न र न्यून आय भएका घर परिवार पहिचान गरी परिचयपत्र उपलब्ध गराई लक्षित कार्यक्रमहरू संचालन गरिनेछ ।
१६. सार्वजनिक खर्चलाई वैज्ञानिक अनुमान योग्य र नतिजामुखि तुल्याउन मध्यकालिन खर्च संरचना (MTEF) पद्धति प्रयोगमा ल्याइनेछ ।
१७. संघीय सरकार, प्रदेश सरकार र अन्य स्थानीय तहहरूसँग आपसी सहकार्य र समन्वयको लागि अन्तर समन्वय तथा सहकार्य नीति तर्जुमा गरिनेछ ।
१८. सेवा प्रवाहका सन्दर्भमा प्राप्तहुन आएका सल्लाह तथा सुझाव कार्यान्वयन गर्दै सुशासन कायम गरिनेछ ।
१९. सेवा प्रवाह तथा विकास व्यवस्थापनमा पारदर्शिता, जवाफदेहिता, जनसहभागिता रउत्तरदायित्व सुनिश्चिता गर्दै सुशासनको अनुभूती दिइनेछ ।
२०. आन्तरिक लेखा परिक्षण पद्धतिलाई थप व्यवस्थित बनाई बेरुजु हुन नदिने तथा फर्यौटलाई अभैबढी व्यवस्थित गरिनेछ ।
२१. कार्यालयका सवारी साधन र उपकरणको मितव्ययी ढंगबाट परिचालन गरिनेछ ।
२२. गाउँपालिकाको समग्र विकास र गतिविधिको बारेमा स्थानीय छापा माध्यम तथा स्थानिय एफ.एमहरूबाट जानकारी गाराई पारदर्शिता अभिवृद्धि गरिनेछ ।
२३. कर्चारीलाई उत्प्रेरित गर्न Right Man In The Right Place भने सिद्धान्तको पूर्ण कार्यान्वयनसाथै दण्ड र पुरस्कारको नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
२४. कर्मचारी र जनप्रतिनिधिले अवलम्बन गर्नु पर्ने आचार संहिता को पूर्ण पालना गरिनेछ ।
२५. अनुगमन तथा मूल्यानकन पद्धति लाई नियमित भरपर्दो र नतिजामूलक बनाई विकास कार्यक्रम तथा योजना कार्यान्वयनको पक्षलाई थप प्रभावकारी बनाइनेछ ।
२६. पत्रकार महासंघसंगको सहकार्यमा स्थानीय सञ्चार गृहहरूको सुदृढिकरण गर्दै संचार सस्था र गाउँपालिकाको सहकार्यमा जनहितकारी सूचनाहरू सम्प्रेषण गर्ने, गाउँपालिकाका निर्णय तथा सूचनाहरूमा सञ्चार संस्थाहरूको पहुँच बढाई खुल्ला सरकारको नीति लिइनेछ ।
२७. गाउँपालिका क्षेत्र भित्रबाट प्रकाशित हुने स्थानीय तथा राष्ट्रिय पत्रपत्रिका, अनलाईन पत्रिकाहरूको व्यवसाय प्रवर्द्धन कार्यक्रमहरू संचालन गरिनेछ ।
२८. विज्ञापन तथा सूचनामा स्थानीय संचार संस्थाहरूलाई प्राथमिकता दिइनेछ ।
२९. नागरिकहरूको सूचनाको हकको सम्मान गर्दै गाउँपालिकालाई सूचनामैत्रि बनाइनेछ ।
३०. सार्वजनिक खरिद सम्बन्धी कार्य गर्दा गराउँदा सार्वजनिक खरिद ऐन, नियमावली तथा प्रचलित कानुन बमोजिम एकद्वार नीति अवलम्बन गरिनेछ ।

स्व रोजगार

१. गरिबी न्युनिकरण तथा रोजगारीका अवसरमा वृद्धि गर्ने नीति लिइनेछ ।
२. स्थानीय तहमा दर्ता भएका बेरोजगार व्यक्तिलाई न्युनतम रोजगारीको प्रत्याभुति कामका लागि पारिश्रमिकमा आधारित सामुदायिक योजना संचालन गरिनेछ ।
३. दक्ष तथा सक्षम जनशक्तिको विकास गरि आन्तरिक रोजगारीको प्रवधान गर्न सिपमुलक तालिम को पहिचान गरी बेरोजगार व्यक्तिलाई तालिम दिइनेछ ।
४. संघ र प्रदेशले ल्याएको रोजगार मूलक कार्यमा अपनत्व कायम गर्दै रोजगारीका क्षेत्र विस्तार गरिनेछ ।
५. आन्तरिक रोजगारी श्रृजना गर्न सरोकारवाला निकाय र निजी सहकारी तथा गैर सहकारी क्षेत्र संग समन्वय र सहकार्यमा जोड दिइनेछ ।
६. युवा तथा शैक्षिक बेरोजगार लाई प्राथमिकतामा राखी स्वरोजगार मूलक कार्यमा संलग्न स्थानीय युवा उद्यमीहरूलाई प्रोत्साहन गरिनेछ ।
७. श्रम सम्बन्धलाई प्राथमिकता दिई सार्वजनिक पुर्वाधार निर्माण तथा मर्मत कृषि व्यवसायिकउद्योग बित्तीय क्षेत्रबाट रोजगारी श्रृजना गरिनेछ ।
८. रोजगार सेवा केन्द्र संचालन तथा व्यवस्थापनमा थप प्रभावकरिता ल्याइनेछ ।
९. गाँउपालिका तथा वडागत योजनाहरू प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम संग साभेदारी गरी संचालन गरिनेछ ।
१०. बैदेशिक रोजगारीबाट फर्किएका व्यक्तिलाई सीप र क्षमतावृद्धिको तालिम प्रदान गरिनेछ ।
११. बैदेशिक रोजगारीमा जाने व्यक्तिहरूको लागी श्रम स्वीकृत पुनः श्रम स्वीकृतिलाई प्रभावकारी तरिकाले संचालन गरिनेछ ।
१२. कुनै पनि काम ठुलो या सानो हुदैन भन्ने भावना जागृत गराई कामको सम्मान गर्ने परिपाटिको निर्माण गर्दै स्वरोजगार उनमुख जीवनशैली उपयुक्त पारिश्रमिक र समाजिक संरक्षण सहितको थप व्यवस्थापन गरिनेछ ।

धन्यवाद !

जय सम्मरीमाई ।

मिति: २०८०/०४/०५

बिनोद कुमार श्रीवास्तव
अध्यक्ष
सम्मरीमाई गाउँपालिका, रुपन्देही

सम्मरीमाई गाउँपालिका “आर्थिक ऐन-२०८०”

प्रस्ताव नं. २ आर्थिक ऐन २०८० सम्बन्धमा ।

निर्णय नं. २ प्रस्ताव नं. २ माथी छलफल गर्दा गाउँपालिकाको आर्थिक वर्ष २०८०/२०८१ को अर्थ सम्बन्धी प्रस्तावलाई कार्यान्वयन गर्नको निमित्त स्थानीय कर तथा शुल्क संकलन गर्ने, छुट दिने तथा आय संकलनको प्रशासनिक व्यवस्था गर्न वाञ्छनीय भएकोले तपसिल अनुसारको आर्थिक ऐन २०८० स्वीकृत गर्ने निर्णय गरियो ।

नेपालको संविधानको भाग १९ को धारा २२८ को उपधारा (२) बमोजिम सम्मरीमाई गा.पा.को गाउँसभाले यो ऐन बनाएको छ ।

१. सक्षिप्त नाम र प्रारम्भ: (१) यस ऐनको नाम “आर्थिक ऐन, २०८० रहेको छ ।

(२) यो ऐन २०८० साल श्रावण १ गते देखि सम्मरीमाई गाउँपालिका क्षेत्रमा लागू हुनेछ ।

२. सम्पत्ति कर: सम्मरीमाई गाउँपालिका क्षेत्रभित्र अनुसूचि (१) बमोजिम एकिकृत सम्पत्ति कर/घरजग्गा र भूमि कर (मालपोत) कर लगाइने र असूल उपर गरिनेछ ।

३. घर वहाल कर: सम्मरीमाई गाउँपालिका क्षेत्रभित्र कुनै व्यक्ति वा संस्थाले भवन, घर, पसल, ग्यारेज, गोदाम, टहरा, छप्पर, जग्गा वा पोखरी पूरै आंशिक तवरले वहालमा दिएकोमा अनुसूचि (२) बमोजिम घर जग्गा वहाल कर लगाइने र असूल गरिनेछ ।

४. व्यवसाय कर: सम्मरीमाई गाउँपालिका क्षेत्रभित्र उद्योग, व्यापार, व्यवसाय वा सेवामा पूँजीगत लगानी र आर्थिक कारोवारका आधारमा अनुसूचि (३) बमोजिम व्यवसाय कर लगाइने र असूल उपर गरिनेछ ।

५. सवारी साधन कर: सम्मरीमाई गाउँपालिका क्षेत्रभित्र दर्ता भएका सवारी साधनमा अनुसूचि (४) बमोजिम सवारी साधन कर लगाइने र असूल उपर गरिनेछ । तर, प्रदेश कानून स्वीकृत भई सो कानूनमा अन्यथा व्यवस्था भएको अवस्थामा सोहि बमोजिम हुनेछ ।

६. बहाल बिटौरी शुल्क: सम्मरीमाई गाउँपालिका क्षेत्रभित्र आफुले निर्माण, रेखदेख वा संचालन गरेका अनुसूचि (५) मा उल्लेख भए अनुसार हाट बजार वा पसलमा सोही अनुसूचिमा भएको व्यस्था अनुसार बहाल बिटौरी शुल्क लगाइने र असूल उपर गरिनेछ ।

७. सडक मर्मत तथा प्रयावरण शुल्क: सम्मरीमाई गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र तोकिएका सडकहरूमा चल्ने सवारी साधनहरू बाट सडक मर्मत तथा प्रयावरण शुल्क लिन सक्नेछ । सडक मर्मत तथा प्रयावरण शुल्क अनुसूची (६) मा उल्लेखित दरमा हुनेछ । तर, प्रदेश कानून स्वीकृत भई सो कानूनमा अन्यथा व्यवस्था भएको अवस्थामा सोहि बमोजिम हुनेछ ।

८. नक्सा पास शुल्क: सम्मरीमाई गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र अनुसूचि (७) बमोजिम नक्सा पास शुल्क लगाइने र असूल उपर गरिनेछ ।

९. सिफारिस दस्तुर: सम्मरीमाई गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र वस्तु तथा सेवा प्रदान गरेवापत अनुसूचि (८) बमोजिम सिफारिस दस्तुर लगाउने छ ।